

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Актуальність дослідження сфери вищої освіти зумовлюється становленням нової моделі соціально-економічного розвитку суспільства, де інтелект стає стратегічно важливим ресурсом, а генерування нових знань, створення інновацій та їхня швидка комерціалізація надають конкурентні переваги і стимулюють подальший економічний розвиток. Тенденції загальноцивілізаційного розвитку об'єктивно висувають сферу вищої освіти, що продукує нові знання та робить їх дієвими, у число головних пріоритетів будь-якого суспільства, яке претендує на конкурентоспроможність у сучасному світі.

Сьогодні сфері вищої освіти притаманні такі тенденції, як: загострення конкуренції між університетами за лідерство на світовому ринку освітніх послуг, що підвищує роль рейтингування як окремих закладів вищої освіти, так і національних систем вищої освіти; посилення міжнародного наукового співробітництва, насамперед шляхом зростання міжнародної мобільності викладачів та студентів; впровадження новітніх освітніх технологій для підвищення якості освітніх послуг та адаптації навчального процесу до запитів і потреб індивідів, що знаходить своє певне відображення у масовості та неперервності вищої освіти; посилення координації у взаємодії ринку праці та вищої школи, що потребує диверсифікації механізмів управління в освітній сфері за активної участі держави, бізнесу і громадянського суспільства.

На рівні закладів вищої освіти зовнішнім проявом таких загальних тенденцій стає розгортання останніми роками так званої глобальної боротьби за таланти – найкращих студентів, викладачів, дослідників, що в результаті впливає на рівень інтелектуального потенціалу країни в цілому. Все це свідчить про те, що сучасний університет не лише місце передачі знань від викладача до студента, а суб'єкт міжнародних економічних відносин. Як свідчить світовий досвід, конкурентоспроможність університетів значною мірою залежить від рівня їх автономії та ефективності її використання, а також належного фінансування з боку держави та інших джерел.

Зростання чисельності студентів є найважливішою тенденцією сучасної системи вищої освіти в світовому масштабі. У багатьох країнах виросла доступність освіти, диплом і вчений ступінь стали більшою мірою визначати працевлаштування й соціальну мобільність.

Зростання чисельності студентів спостерігається майже в кожній країні світу незалежно від рівня її розвитку. За двадцять останніх років в країнах ОЕСР відсоток людей віком 20–29 років, які навчаються в закладах вищої освіти, виріс в середньому на 10%, а в деяких країнах (Данія, Фінляндія, Ісландія) – більш ніж на 40%.

З кінця ХХ ст. вплив процесів глобалізації на національні системи вищої освіти постійно зростає. Міжнародне співробітництво перетворилося з побічної діяльності університетів на невід’ємну частину їхньої стратегії, стало основою формування конкурентоспроможного в глобальному господарському середовищі інтелектуального капіталу. Серед останніх тенденцій міжнародної студентської мобільності можна виділити наступні: зростання комерціалізаційного аспекту (іноземних студентів все частіше розглядають як джерело доходу); підвищення мобільності серед студентів бакалавріату; розвиток географії студентської мобільності (нові напрямки мобільності; формування «освітніх вузлових центрів»); розвиток національних стипендіальних програм з підтримки вихідної студентської мобільності, за рахунок чого формуються компетентні кадри в ключових сферах знань в умовах відсутності можливостей для цього всередині країни, покращується рівень майбутніх викладачів та держслужбовців, розвивається співробітництво з зарубіжними університетами тощо.

Мегаконкуренція як одна з характерних рис процесу глобалізації зачепила й сферу вищої освіти: університети світу вступили у жорстку конкурентну боротьбу за студентів і викладачів. Театром репутаційних баталій виступають міжнародні рейтинги провідних світових науково-освітніх центрів. Місце у міжнародних рейтингах стало основною конкурентною перевагою університетів і своєрідним знаком якості.

Важливим інструментом досягнення високої якості освіти, збільшення можливості комерціалізації власних нових доробок для подальшого розвитку наукової бази університетів стала їх автономізація. Якщо для зарубіжних університетів цей процес вже в минулому, то українські заклади вищої освіти тільки вступили на цей шлях.

Однією з головних тенденцій сьогодення є помітне збільшення кількісних і якісних інститутів громадянського суспільства, зростання їх ролі в соціально-економічному розвитку розвинених країн.

Розвиток вищої освіти необхідно розглядати як процес діалектичного поєднання позитивних і негативних наслідків сучасних трендів, що дозволяє виявляти ризики розвитку системи вищої освіти України.